

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΑΤΣΟΣ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 10067/11)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

25 Σεπτεμβρίου 2012

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Πατσός κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρο,*

Peer Lorenzen,

Elisabeth Steiner,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Λινό-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse, *δικαστές,*

και τον Søren Nielsen, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 4 Σεπτεμβρίου 2012,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 10067/11) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από έναν υπήκοο του Κράτους αυτού, τον κύριο Στέφανο Πατσό («ο προσφεύγων»), ο οποίος προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 25 Ιανουαρίου 2011 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τον κύριο Κ. Λαμπράκη, δικηγόρο Πειραιά. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της: κυρία Φ. Δεδούση, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κύριο Δ. Καλόγηρο, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι οι συνθήκες κράτησής του επέφεραν παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

4. Στις 17 Μαΐου 2011, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση. Όπως επιτρέπει το άρθρο 29 § 1 της Σύμβασης, αποφασίσθηκε επιπλέον να αποφανθεί το τμήμα συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας της υπόθεσης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Ο προσφεύγων έχει γεννηθεί το 1930 και κρατείται επί του παρόντος στις φυλακές Λάρισας.

A. Οι ποινικές διαδικασίες σε βάρος του προσφεύγοντος και οι αιτήσεις αναστολής εκτέλεσης της ποινής που του επιβλήθηκε με την απόφαση της 11^{ης} Μαΐου 2009

6. Στις 26 Φεβρουαρίου 1998, το πενταμελές εφετείο Αθηνών καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε ποινή κάθειρξης έντεκα ετών για απάτη και πλαστογραφία. Στις 19 Μαρτίου 2007, το τριμελές εφετείο Αθηνών τον καταδίκασε σε ποινή φυλάκισης οκτώ μηνών για χρήση πλαστού κατ'εξακολούθηση.

7. Με απόφαση της 11^{ης} Μαΐου 2009, το τριμελές εφετείο Αθηνών καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε ποινή ισόβιας κάθειρξης και σε ισόβια στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων του για α) πλαστογραφία και χρήση πλαστού σε βάρος του Δημοσίου, αδίκημα διαπραχθέν κατ'εξακολούθηση, κατ'επάγγελμα και κατά συνήθεια με ζημία που υπερβαίνει τα 150.000 ευρώ, β) απάτη κατ'εξακολούθηση ενώπιον του δικαστηρίου με ζημία που υπερβαίνει τα 150.000 ευρώ και γ) ηθική αυτουργία σε ψευδομαρτυρία.

8. Το εφετείο απεφάνθη επίσης ότι τυχόν έφεση ασκηθείσα από τον προσφεύγοντα δε θα είχε ανασταλτικό χαρακτήρα.

9. Την ίδια ημέρα, ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του πενταμελούς εφετείου Αθηνών.

10. Στις 18 Δεκεμβρίου 2009, ο προσφεύγων κατέθεσε ενώπιον του τμήματος αναστολών του πενταμελούς εφετείου Αθηνών αίτηση αναστολής εκτέλεσης της ποινής του έως την έκδοση της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου.

11. Στην αίτηση αυτή υποστήριξε ότι δεν ήταν ούτε εγκληματίας ούτε υπότροπος και ότι δεν υπήρχε κίνδυνος φυγής του ή διάπραξης νέων αξιόποινων πράξεων. Παραπονείτο για το ότι καταδικάσθηκε δυνάμει του

νόμου περί καταχραστών του Δημοσίου, υποστηρίζοντας αφενός ότι επρόκειτο για αντισυνταγματικό νόμο και αφετέρου ότι το Δημόσιο ουδέποτε του είχε εμπιστευθεί χρήματα τα οποία θα μπορούσε να καταχραστεί. Υπογράμμισε ότι καταρχήν, στο ελληνικό δίκαιο, ο κανόνας ήταν να εκτελούνται οι καταδικαστικές αποφάσεις οι οποίες ήταν οριστικές, ενώ όσες δεν ήταν οριστικές εκτελούνταν μόνο κατ'εξάιρεση, προκειμένου να μην φυλακίζονται άδικα κατηγορούμενοι για τους οποίους υπήρχαν σοβαρές πιθανότητες να αθωωθούν σε δεύτερο βαθμό.

12. Υποστήριξε επιπλέον ότι η παράταση της κράτησής του θα επιδείνωνε την κατάσταση της υγείας του, η οποία είχε ήδη πληγεί σημαντικά: έπασχε ιδίως από διαβήτη και υπέρταση, από καρδιαγγειακό νόσημα για το οποίο είχε χρειαστεί να υποβληθεί σε τριπλό μπαϊπάς, από καρδιακή και νεφρική ανεπάρκεια, αναιμία, βλάβες της σπονδυλικής στήλης, εκδήλωση της νόσου Barrett, νευρολογικές βλάβες που επηρέαζαν τα τέσσερα άκρα του και προκαλούσαν παράλυση των κάτω άκρων του, καθώς και από συχνές λιποθυμίες που οφείλονταν σε κρίσεις υπογλυκαιμίας. Υποστήριξε ότι το σύνολο των παθήσεων αυτών επιβεβαιωνόταν από ιατρικές βεβαιώσεις που είχαν εκδώσει πολυάριθμα νοσοκομεία μεταξύ των οποίων το νοσοκομείο Άγιος Πάυλος των φυλακών, και ισχυριζόταν ότι η ηλικία του αύξανε τους κινδύνους για τη ζωή του και ότι κάθε επιπλέον ημέρα που περνούσε στη φυλακή θα μπορούσε να καταλήξει σε θανάσιμο καρδιακό ή υπογλυκαιμικό επεισόδιο. Υπογραμμίζοντας ότι κρατείτο από τις 17 Νοεμβρίου 2006, κατέληγε ότι σε οποιαδήποτε πολιτισμένη κοινωνία η εκτέλεση της ποινής του θα είχε μετατραπεί σε κατ'οίκον περιορισμό.

13. Στις 15 Μαρτίου 2010, ο προσφεύγων παρουσιάστηκε ενώπιον του τμήματος αναστολών του πενταμελούς εφετείου. Προσκόμισε είκοσι πέντε ιατρικές βεβαιώσεις τις οποίες είχαν εκδώσει πολυάριθμα νοσοκομεία και εξέφρασε τις απόψεις του ενώπιον των δικαστών. Δήλωσε, μεταξύ άλλων, ότι έπρεπε να λαμβάνει τακτικά τρία φάρμακα και ότι στις φυλακές Κορυδαλλού, όπου κρατείτο, μόνο ένα από τα εν λόγω φάρμακα ήταν διαθέσιμο και η ημερομηνία λήξης του είχε παρέλθει. Παρέδωσε στο δικαστήριο το κουτί του φαρμάκου. Πρόσθεσε ότι έπασχε από νευρολογικά προβλήματα στα χέρια και στα πόδια και δεν μπορούσε να κουνήσει

τέσσερα από τα δάκτυλά του, ότι μία κήλη του μεσοσπονδυλίου δίσκου του προκαλούσε σχεδόν παράλυση στα πόδια του και ότι, λόγω των συχνών λιποθυμιών που οφείλονταν στον διαβήτη και την αναιμία, δεν μπορούσε σε κάθε περίπτωση να περπατήσει.

14. Ο εισαγγελέας πρότεινε να γίνει δεκτή η αίτηση του προσφεύγοντος, υπό τον όρο κατάθεσης εγγύησης 5.000 ευρώ και μηνιαίας εμφάνισης του ενδιαφερομένου στο αστυνομικό τμήμα του τόπου κατοικίας του.

15. Με απόφαση της ίδιας ημέρας, το τμήμα αναστολών του εφετείου απέρριψε την αίτηση αποφαινόμενο ως εξής:

«Εν προκειμένω, ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε σε ποινή ισόβιας κάθειρξης (...) με απόφαση του εφετείου Αθηνών. Άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής, εμπρόθεσμα και παραδεκτά, αλλά η έφεση αυτή δεν έχει ανασταλτικό χαρακτήρα. Με την από 18 Δεκεμβρίου 2009 αίτησή του, ζητεί την αναστολή εκτέλεσης της απόφασης έως την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, υποστηρίζοντας ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 497 § 7 του κώδικα ποινικής δικονομίας. (...)

Από την κατάθεση του μάρτυρα, τα έγγραφα που αναγνώστηκαν στο ακροατήριο, τα αποδεικτικά στοιχεία και τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου προκύπτει ότι δεν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη χορήγηση της αναστολής εκτέλεσης (...) και η αίτηση πρέπει να απορριφθεί, διότι ο ενδιαφερόμενος είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος και υφίστανται βάσιμοι φόβοι ότι θα διαπράξει νέες αξιόποινες πράξεις. Η εκτέλεση της ποινής έως την έκδοση της απόφασης επί της έφεσης, η συζήτηση της οποίας έχει οριστεί για τις 6 Δεκεμβρίου 2010, δε θα έχει ως συνέπεια υπέρμετρη και ανεπανόρθωτη βλάβη ούτε για τον ίδιο ούτε για την οικογένειά του.»

16. Στις 19 Ιουλίου 2010, ο προσφεύγων κατέθεσε νέα αίτηση αναστολής εκτέλεσης, στη βάση του άρθρου 497 § 7 του κώδικα ποινικής δικονομίας. Εξέθετε λεπτομερώς τις παθήσεις του και υπογράμμιζε ότι κάθε επιπλέον ημέρα κράτησης επιδείνωνε την εύθραυστη υγεία του και μπορούσε να οδηγήσει στον θάνατό του λόγω ενδεχόμενου καρδιακού ή

υπογλυκαιμικού επεισοδίου. Στις 18 Οκτωβρίου 2010, το τμήμα αναστολών του πενταμελούς εφετείου, απέρριψε εκ νέου την αίτηση αυτή, αφού άκουσε έναν μάρτυρα, έναν πρώην συγκρατούμενο του προσφεύγοντος (τον ίδιο που είχε εξετάσει στις 15 Μαρτίου 2010) ο οποίος διατύπωσε την άποψή του επί της κατάστασης της υγείας του τελευταίου, και έλαβε γνώση είκοσι πέντε ιατρικών βεβαιώσεων που κατέθεσε ο προσφεύγων. Έκρινε ότι εν προκειμένω δε συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις έγκρισης μίας αναστολής εκτέλεσης. Η εισαγγελέας είχε και εκείνη προτείνει την απόρριψη της αίτησης.

17. Ο προσφεύγων συνεχίζει να εκτίει την ποινή του, καθώς το άρθρο 56 του ποινικού κώδικα που τέθηκε σε ισχύ στις 23 Δεκεμβρίου 2010 έχει εφαρμογή μόνο επί περιπτώσεων καταδίκης για πλημμελήματα (τα οποία τιμωρούνται με ποινές φυλάκισης) και όχι για κακουργήματα (τα οποία τιμωρούνται με ποινές κάθειρξης).

18. Με απόφαση της 27^{ης} Μαΐου 2011, το πενταμελές εφετείο Αθηνών επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση. Καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε ποινή κάθειρξης είκοσι πέντε ετών και έξι μηνών και σε πενταετή στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων του.

B. Οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος

19. Ο προσφεύγων κρατήθηκε από τις 17 Νοεμβρίου 2006 έως τις 17 Μαΐου 2008 δυνάμει του εντάλματος προσωρινής κράτησης της 22ας Νοεμβρίου 2006.

20. Στις 13 Μαρτίου 2009, ο εισαγγελέας εφετών Αθηνών διέταξε την έκτιση του υπολοίπου (3 έτη, 5 μήνες και 21 ημέρες) της επιβληθείσας με την από 26 Φεβρουαρίου 1998 απόφαση ποινής, η οποία είχε ανασταλεί. Η απόφαση αυτή στηριζόταν στο άρθρο 108 του ποινικού κώδικα και στο γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε διαπράξει εντός διαστήματος τριών ετών από την απελευθέρωσή του αδίκημα το οποίο είχε επιφέρει ποινή φυλάκισης.

21. Ο προσφεύγων κρατήθηκε καταρχήν στις φυλακές Κορυδαλλού. Από τις 23 Ιουνίου 2009, κρατείται, δυνάμει απόφασης του υπουργείου Δικαιοσύνης, στις φυλακές Λάρισας, εντός θαλάμου τον οποίο μοιράζεται με πενήντα ακόμη κρατούμενους. Ο προσωπικός χώρος του είναι 5

τετραγωνικά μέτρα. Έχοντας καταδικασθεί σε ποινή κάθειρξης, εξακολουθεί να κρατείται στις εν λόγω φυλακές και το άρθρο 56 του ποινικού κώδικα (πιο κάτω παράγραφος 27) δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην περίπτωση του.

22. Για λόγους σχετικούς με την σε βάρος του δικαστική διαδικασία, από την άφιξή του στις φυλακές Λάρισας μεταφέρθηκε επτά φορές στις φυλακές Κορυδαλλού, όπου παρέμεινε από τις 11 έως τις 24 Σεπτεμβρίου 2009, από τις 20 Ιανουαρίου έως τις 8 Φεβρουαρίου 2010, από τις 5 έως τις 23 Μαρτίου 2010, από τις 14 έως τις 23 Σεπτεμβρίου 2010, από τις 3 έως τις 16 Δεκεμβρίου 2010, από την 1^η έως τις 7 Απριλίου 2011 και από τις 29 Απριλίου έως τις 30 Μαΐου 2011.

23. Επιπλέον, νοσηλεύθηκε στο ιατρείο των φυλακών Κορυδαλλού από τις 17 έως τις 28 Μαρτίου 2007, από τις 12 έως τις 25 Απριλίου 2007, από τις 5 Ιουνίου έως τις 13 Αυγούστου 2007, από τις 5 έως τις 20 Μαΐου 2008 και από τις 11 έως τις 13 Αυγούστου 2008. Απετέλεσε επίσης αντικείμενο περίθαλψης και εξετάσεων στις 30 Μαρτίου 2007, στις 15 Ιανουαρίου 2009 και στις 23 Μαρτίου 2009 στο ιατρείο των φυλακών Κορυδαλλού, και στις 25 Φεβρουαρίου 2008, στις 14 Απριλίου 2008 (υπερηχοκαρδιογράφημα), στις 15 Ιανουαρίου 2009 (αναλύσεις αίματος), στις 6 Απριλίου 2009 (αναλύσεις αίματος) και στις 9 Απριλίου 2009 (τρίπλεξ καρδιάς) σε δημόσια νοσοκομεία (νοσοκομείο Τζάνειο στον Πειραιά και νοσοκομείο Νίκαιας).

Γ. Η κατάσταση της υγείας του προσφεύγοντος

24. Ο προσφεύγων πάσχει από διαβήτη για τον οποίο λαμβάνει ινσουλίνη, από στεφανιαίες διαταραχές, παλινδρόμηση γαστρικών υγρών, ισοφαγίτιδα με παλινδρόμηση γαστρικών υγρών, υπερλιπιδαιμία, αρτηριακή πίεση και σιδηροπενική αναιμία.

25. Σε έγγραφο της 5^{ης} Ιουλίου 2011 προς το υπουργείο Δικαιοσύνης, ο γιατρός των φυλακών Λάρισας απαριθμούσε τις παθήσεις του προσφεύγοντος και βεβαίωνε ότι αυτός υποβαλλόταν σε θεραπεία και τακτικό ιατρικό έλεγχο τόσο από τους γιατρούς των φυλακών όσο και από εκείνους του γενικού νοσοκομείου της Λάρισας και του πανεπιστημιακού νοσοκομείου της Λάρισας, τα οποία βρίσκονταν σε απόσταση 300 μέτρων

από τις φυλακές. Διευκρίνιζε ότι σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης μεταφοράς του προσφεύγοντος στο νοσοκομείο προκειμένου να εξετασθεί από ειδικούς, ο ενδιαφερόμενος μπορούσε, όπως εξάλλου και όλοι οι άλλοι κρατούμενοι, να μεταφερθεί αμέσως. Κατέληξε ότι, παρά τον μεγάλο αριθμό παθήσεων από τις οποίες έπασχε ο ενδιαφερόμενος και την προχωρημένη ηλικία του, η γενική κατάστασή του ήταν «καλή».

26. Στις 30 Νοεμβρίου 2010, η ειδική επιτροπή πιστοποίησης αναπηρίας του γενικού νοσοκομείου Λάρισας κήρυξε τον προσφεύγοντα ανάπηρο σε ποσοστό 70%.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ

A. Το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο

27. Τα εφαρμοστέα άρθρα του ποινικού κώδικα έχουν ως εξής:

Άρθρο 56

«Εκείνος που καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης και έχει υπερβεί το εβδομηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του, εκτίει την ποινή ή το υπόλοιπο της ποινής στην κατοικία του, εκτός αν με ειδική αιτιολογία κριθεί ότι η έκτιση της ποινής σε κατάσταση κράτησης είναι απολύτως αναγκαία για να αποτραπεί από την τέλεση άλλων αντίστοιχης βαρύτητας εγκλημάτων. Εάν το πιο πάνω όριο ηλικίας έχει συμπληρωθεί κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, αποφασίζει το δικαστήριο που επιβάλλει την ποινή. Σε κάθε άλλη περίπτωση, αποφασίζει το συμβούλιο πλημμελειοδικών μετά από αίτηση του καταδικασμένου. Στην περίπτωση αυτή, οι καταδικασθέντες υποχρεούνται να εμφανίζονται την πρώτη ημέρα κάθε μήνα στο αστυνομικό τμήμα του τόπου κατοικίας τους. Αν παραλείψουν την υποχρέωσή τους αυτή, ο εισαγγελέας έκτισης της ποινής, εκτιμώντας τη συχνότητα των παραλείψεων και τους λόγους στους οποίους οφείλονται, μπορεί να: α) προειδοποιήσει τους καταδικασθέντες για τις συνέπειες που θα έχει η μη εκπλήρωση της υποχρέωσής τους, β) διατάξει την έκτιση μέρους της ποινής τους

που δεν μπορεί να υπερβαίνει τον ένα μήνα στο κατάστημα κράτησης ή γ) διατάξει την έκτιση της ποινής τους στο κατάστημα κράτησης. Η διάταξη του άρθρου 105 έχει και εδώ ανάλογη εφαρμογή».

Άρθρο 105

«1. Όσοι καταδικάστηκαν σε ποινή στερητική της ελευθερίας μπορούν να απολυθούν υπό τον όρο της ανάκλησης σύμφωνα με τις πιο κάτω διατάξεις και εφόσον έχουν εκτίσει: α) προκειμένου για φυλάκιση, τα δύο πέμπτα της ποινής τους, β) προκειμένου για πρόσκαιρη κάθειρξη, τα τρία πέμπτα της ποινής τους, γ) προκειμένου για ισόβια κάθειρξη, τουλάχιστον είκοσι έτη.

Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης δεν απαιτείται να έχει καταστεί η καταδίκη αμετάκλητη.

2. Το χρονικό διάστημα των τριών πέμπτων περιορίζεται στα δύο πέμπτα της ποινής που επιβλήθηκε και προκειμένου για ισόβια κάθειρξη, τα είκοσι έτη περιορίζονται σε δεκαέξι, αν ο κατάδικος έχει υπερβεί το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας του. Το χρονικό διάστημα των δεκαέξι ετών προσαυξάνεται κατά τα δύο πέμπτα των λοιπών ποινών που τυχόν έχουν επιβληθεί, στην περίπτωση που αυτές συντρέχουν σωρευτικά. Σε κάθε περίπτωση όμως, ο κατάδικος μπορεί να απολυθεί, αν έχει εκτίσει είκοσι έτη.

Μετά τη συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του καταδίκου, κάθε ημέρα παραμονής του σε σωφρονιστικό κατάστημα υπολογίζεται ευεργετικά ως δύο ημέρες εκτιόμενης ποινής. Αν ο κατάδικος εργάζεται, κάθε ημέρα απασχόλησης υπολογίζεται ως επιπλέον μισή ημέρα εκτιόμενης ποινής. Αν για τους καταδίκους αυτούς προκύπτει από άλλες διατάξεις ευνοϊκότερος υπολογισμός, εφαρμόζονται εκείνες.

(...)

3. Σε ποινές φυλάκισης που δεν έχουν μετατραπεί, αν έχει εκτιθεί με οποιονδήποτε τρόπο το ένα πέμπτο αυτών, το τριμελές πλημμελειοδικείο του τόπου κράτησης μετατρέπει το επόμενο ένα πέμπτο αυτών σε χρηματική ποινή και διατάσσει την απόλυση του

κρατουμένου, εκτός αν με ειδική αιτιολογία κρίνει από την εν γένει συμπεριφορά του κατά το χρόνο έκτισης της ποινής ότι η χρηματική ποινή δεν αρκεί για να αποτραπεί ο κατάδικος από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων. Κατά της απόφασης ο κατάδικος μπορεί να ασκήσει έφεση. Εάν το δικαστήριο κρίνει ότι ο κατάδικος βρίσκεται σε απόλυτη οικονομική αδυναμία να καταβάλει τη χρηματική ποινή, τη μετατρέπει σε ποινή παροχής κοινωφελούς εργασίας (...).

4. Στην περίπτωση που συντρέχουν σωρευτικά περισσότερες ποινές, ο κατάδικος μπορεί να απολυθεί υπό όρο, αν έχει εκτίσει το άθροισμα των τμημάτων των ποινών, που προβλέπεται στην παράγραφο 1. Σε κάθε περίπτωση ο κατάδικος μπορεί να απολυθεί αν έχει εκτίσει είκοσι πέντε έτη και όταν το παραπάνω άθροισμα υπερβαίνει το όριο αυτό.

(...)

7. Κάθε ημέρα παραμονής σε σωφρονιστικό κατάστημα κρατουμένων που πάσχουν από ημιπληγία ή παραπληγία, σκλήρυνση κατά πλάκας ή έχουν υποβληθεί σε επέμβαση μεταμόσχευσης καρδιάς, ήπατος, νεφρού ή μυελού ή είναι φορείς του συνδρόμου επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας ή πάσχουν από κακοήγη νεοπλάσματα ή από νεφρική ανεπάρκεια για την οποία γίνεται τακτική αιμοκάθαρση και από φυματίωση κατά τη διάρκεια της θεραπείας της, υπολογίζεται ευεργετικά ως δύο ημέρες εκτιώμενης ποινής. Το ίδιο ισχύει και: α) για κάθε πάθηση που το διαπιστωμένο από υγειονομική επιτροπή ποσοστό αναπηρίας είναι 80% και άνω, β) για τις κρατούμενες μητέρες για όσο διάστημα έχουν μαζί τους τα ανήλικα τέκνα τους. Για τον ευεργετικό υπολογισμό αποφασίζει ο κατά το Σωφρονιστικό Κώδικα αρμόδιος δικαστικός λειτουργός, μετά από αίτηση του κρατουμένου και πρόταση του Συμβουλίου Εργασίας Κρατουμένων. (...)»

Άρθρο 110^A

«1. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται ανεξαρτήτως της συνδρομής των προϋποθέσεων των άρθρων 105 και 106, εφόσον ο κατάδικος

νοσεί από σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας, από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια και υποβάλλεται σε τακτική αιμοκάθαρση, από ανθεκτική φυματίωση ή είναι τετραπληγικός, καθώς και από κίρρωση του ήπατος με αναπηρία άνω του εξήντα επτά τοις εκατό (67%) ή από γεροντική άνοια έχοντας υπερβεί το ογδοηκοστό έτος της ηλικίας ή από κακοήγη νεοπλάσματα τελικού σταδίου.

2. Η διακρίβωση της προϋποθέσεως της παραγράφου 1 γίνεται μετά από αίτηση του καταδίκου από το αρμόδιο συμβούλιο Πλημμελειοδικών, το οποίο διατάσσει ειδική πραγματογνωμοσύνη και η διαδικασία της καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

3. Η απόλυση υπό όρο κατά την παρ. 1 σημειώνεται στο Ποινικό Μητρώο του καταδίκου και χορηγείται μόνο μία φορά.»

28. Τα άρθρα 56 και 106 στην αρχική τους εκδοχή τέθηκαν σε ισχύ στις 23 Δεκεμβρίου 2010, κατόπιν της ψήφισης του νόμου αριθ. 3904/2010 για τον εξορθολογισμό και τη βελτίωση της απονομής της δικαιοσύνης.

29. Το άρθρο 497 § 7 του κώδικα ποινικής δικονομίας προβλέπει:

«Σε περίπτωση που ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε με απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου σε ποινή στερητική της ελευθερίας και άσκησε έφεση, η οποία όμως δεν έχει ανασταλτική δύναμη, μπορεί να ζητηθεί, με αίτηση του ίδιου ή του εισαγγελέα, η αναστολή της εκτελέσεως της πρωτόδικης αποφάσεως, μέχρις ότου εκδοθεί η τελεσίδικη απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου. Η αίτηση απευθύνεται στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο και, αν πρόκειται για το μικτό ορκωτό εφετείο, στο πενταμελές εφετείο. Η αναστολή διατάσσεται αν ο κατηγορούμενος δεν είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος ή υπότροπος ή ύποπτος φυγής και δεν αποδεικνύεται ότι υπάρχει βάσιμος φόβος πως θα τελέσει νέες αξιόποινες πράξεις, εφόσον η έκτιση της ποινής μέχρι της εκδόσεως της αποφάσεως επί της εφέσεως προβλέπεται ότι θα έχει σαν συνέπεια υπέρμετρη και ανεπανόρθωτη βλάβη για τον ίδιο ή για την οικογένειά του. Στον κατηγορούμενο μπορεί να επιβληθούν περιοριστικοί όροι (...).»

30. Δεν προβλέπεται αίτηση αναίρεσης κατά απόφασης αυτού του είδους.

B. Οι διαπιστώσεις της Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT)

1. Η επίσκεψη του 2009

31. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στην Ελλάδα το 2009 (από τις 17 έως τις 29 Σεπτεμβρίου), η CPT επισκέφθηκε τις φυλακές ανδρών του Κορυδαλλού. Διαπιστώθηκε ότι η επίσημη χωρητικότητα των φυλακών ήταν 700 κρατούμενοι και ότι το ποσοστό πλήρωσης δεν είχε μειωθεί από τις προηγούμενες επισκέψεις της (το 2005 και το 2007), με το κατάστημα να φιλοξενεί στην πράξη 2100 κρατουμένους. Παρατήρησε ότι, παρόλο που είχαν προηγηθεί συστάσεις για την ανάληψη σοβαρών προσπαθειών ώστε ο αριθμός κρατουμένων ανά κελί να περιορισθεί σε δύο, εξακολουθούσε να υφίσταται η ίδια κατάσταση και κελιά 9,5 τετραγωνικών μέτρων φιλοξενούσαν τρεις ή και τέσσερις κρατουμένους.

32. Σημείωσε ομοίως ότι η κατάσταση στο πεδίο της περίθαλψης είχε κι εκείνη παραμείνει η ίδια με εκείνη των ετών 2005 και 2007: εξακολουθούσαν να μην υπάρχουν μόνιμοι γιατροί εντός του καταστήματος, ενώ αυτό φιλοξενούσε 2100 κρατουμένους, αλλά μόνο ένας γιατρός ο οποίος βρισκόταν στο κατάστημα καθημερινά από τις 15.00 έως τις 23.00 η ώρα, καθώς και ειδικοί (καρδιολόγος, δερματολόγος, οδοντίατρος, ορθοπαιδικός, ψυχίατρος, νευρολόγος) οι οποίοι δέχονταν ασθενείς δύο με τέσσερις φορές την εβδομάδα για ορισμένες ώρες.

33. Το ιατρείο διαχειρίζονταν εννέα φύλακες οι οποίοι εργάζονταν ως βοηθοί ιατρού και ήταν ιδίως υπεύθυνοι για την προ-υποδοχή των κρατουμένων και τη διανομή των φαρμάκων. Υπήρχαν επίσης τρεις επαγγελματίες νοσοκόμες από Δευτέρα έως Παρασκευή: δύο κατά τη διάρκεια του πρωινού, και η τρίτη κατά τη διάρκεια του απογεύματος.

2. Η επίσκεψη του 2011

34. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της το 2011 στις φυλακές ανδρών του Κορυδαλλού, η CPT επεσήμανε ότι αυτές φιλοξενούσαν 2345 κρατούμενους. Στην από 10 Ιανουαρίου 2012 έκθεσή της, η CPT σημείωνε ότι παρά τις συστάσεις της (από το 1993) για μείωση του αριθμού των κρατουμένων ανά κελί (9,5 τετραγωνικά) σε δύο, διαπίστωσε ότι τα κελιά εξακολουθούσαν να τα μοιράζονται τρεις, τέσσερις ακόμα και πέντε κρατούμενοι.

35. Ο αριθμός του υγειονομικού προσωπικού είχε αυξηθεί από την τελευταία επίσκεψη το 2009. Υπήρχαν τρεις παθολόγοι και ένας εφημερεύων γιατρός παρών επτά ημέρες την εβδομάδα, από τις 15.00 έως τις 23.00 η ώρα. Γιατροί διαφόρων ειδικοτήτων ήταν ομοίως παρόντες, δύο με τέσσερις φορές την εβδομάδα για κάποιες ώρες. Εν τούτοις, ο αριθμός νοσοκόμων ήταν ανεπαρκής για μία φυλακή τέτοιου μεγέθους.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

36. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η προχωρημένη ηλικία του, η κατάσταση της υγείας του και οι συνθήκες κράτησής του σε συνδυασμό καθιστούν την κράτησή του ασυμβίβαστη με τις απαιτήσεις του άρθρου 3. Παραπονείται επίσης για το γεγονός ότι πρέπει και πάλι να μεταφερθεί από τις φυλακές Λάρισας στις φυλακές Κορυδαλλού προκειμένου να παρουσιαστεί ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου που αποφάνθηκε επί των αιτήσεών του αναστολής της εκτέλεσης της ποινής και το οποίο έχει ήδη αναβάλει μία φορά τη συζήτηση επί της ουσίας. Επισημαίνει ως προς τούτο ότι, ενώ η Λάρισα βρίσκεται σε απόσταση 300 χιλιομέτρων από την Αθήνα, οι κρατούμενοι μεταφέρονται μεταξύ των δύο πόλεων με οχήματα μεταφοράς της αστυνομίας, ανά τέσσερις σε ένα πολύ στενό χώρο, και δεν τους δίδεται ούτε νερό ούτε τροφή καθόλη τη διάρκεια της διαδρομής. Προσθέτει ότι, στις φυλακές της Λάρισας και του Κορυδαλλού, τα τζάμια των λουτρών, των τραπεζαρίων και των κοινόχρηστων χώρων είναι

σπασμένα, γεγονός που κατά τη γνώμη του καθιστά προβληματική και επικίνδυνη την παρουσία σε αυτούς τους χώρους, ιδίως τον χειμώνα.

37. Το άρθρο 3 έχει ως εξής:

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

A. Επί του παραδεκτού

38. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων κρατήθηκε στις φυλακές Κορυδαλλού από τις 17 Νοεμβρίου 2006 έως τις 17 Μαΐου 2008, δυνάμει του εντάλματος προσωρινής κράτησης της 22ας Νοεμβρίου 2006. Έχοντας αφεθεί ελεύθερος στις 17 Μαΐου 2009 λόγω αναστολής εκτέλεσης της ποινής του, τέθηκε εκ νέου υπό κράτηση στις ίδιες φυλακές στις 13 Μαΐου 2009, με απόφαση του εισαγγελέα εφετών Αθηνών. Στις 23 Ιουνίου 2009, μεταφέρθηκε στις φυλακές Λάρισας στις οποίες κρατείται επί του παρόντος.

39. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει ήδη εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εφαρμόζεται ο κανόνας των έξι μηνών σε υποθέσεις στις οποίες ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι οι συνθήκες κράτησής του δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του άρθρου 3. Στην απόφαση *Seleznev κατά Ρωσίας* (αριθ. 15591/03, § 35, 26 Ιουνίου 2008), παραπέμποντας στην εφαρμοστέα νομολογία, επεσήμανε ότι δε συνέτρεχε λόγος να θεωρηθούν οι συνθήκες κράτησης ως μία συνεχιζόμενη κατάσταση στο μέτρο που η σχετική αιτίαση αφορά ένα συγκεκριμένο επεισόδιο, μεταχείριση ή καθεστώς κράτησης, συνδεδεμένο με μία συγκεκριμένη περίοδο κράτησης. Αντιθέτως, η κατάσταση είναι συνεχιζόμενη όταν η αιτίαση αφορά γενικές όψεις και συνθήκες κράτησης οι οποίες έχουν παραμείνει σε μεγάλο βαθμό όμοιες παρά τη μεταφορά του προσφεύγοντος (*ibidem*, § 36 και αποφάσεις *Brândușe κατά Ρουμανίας*, αριθ. 6586/03, § 41, 7 Απριλίου 2009 και *Mariana Marinescu κατά Ρουμανίας*, αριθ. 36110/03, § 57, 2 Φεβρουαρίου 2010).

40. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος στις φυλακές Κορυδαλλού από τις 17 Νοεμβρίου 2006 έως τις 17 Μαΐου 2008 διαφεύγουν του ελέγχου του Δικαστηρίου διότι δεν

καλύπτονται από την εξάμηνη προθεσμία του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, καθώς η προσφυγή κατατέθηκε στις 25 Ιανουαρίου 2011.

41. Μένει να διαπιστωθεί αν η περίοδος κράτησης από τις 13 Μαρτίου 2009, ημερομηνία εκ νέου φυλάκισης του προσφεύγοντος στις φυλακές του Κορυδαλλού, έως τις 23 Ιουνίου 2009, ημερομηνία μεταφοράς του στις φυλακές Λάρισας, αποτελείται από δύο ξεχωριστές περιόδους κράτησης ή αν πρόκειται για μία συνεχιζόμενη κατάσταση, δηλαδή αν οι συνθήκες κράτησης παρέμειναν ίδιες παρά τη μεταφορά.

42. Στις δύο προαναφερόμενες ρουμανικές υποθέσεις (§§ 42 και 58 αντίστοιχα), το Δικαστήριο έκρινε ότι έπρεπε να αποφεύγεται η τεχνητή κατάτμηση μίας συνεχιζόμενης περιόδου κράτησης σε πολυάριθμα τμήματα για το μόνο λόγο ότι μεσολάβησε μεταφορά του κρατουμένου. Στις δύο αυτές υποθέσεις, έκρινε εν τούτοις ότι δεν υφίστατο συνεχιζόμενη κατάσταση και κατέληξε σε διαπίστωση μη τήρησης της εξάμηνης προθεσμίας, διότι η μεταφορά των προσφευγόντων σε ένα άλλο κατάστημα είχε επιφέρει σημαντική αλλαγή στις συνθήκες κράτησής τους (*a contrario*, προαναφερόμενη απόφαση *Seleznev*, § 36, και για τις γενικές αρχές βλέπε, *mutatis mutandis*, *Idalov κατά Ρωσίας* [GC], αριθ. 5826/03, §§ 91-95, 22 Μαΐου 2012).

43. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι σε ό,τι αφορά τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος στην παρούσα υπόθεση, θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ εκείνων στις φυλακές Κορυδαλλού – οι οποίες κατά την περίοδο των πραγματικών περιστατικών φιλοξενούσαν 2100 κρατούμενους ενώ η προβλεπόμενη χωρητικότητα ήταν 700 – και εκείνων στις φυλακές Λάρισας στις οποίες ο προσφεύγων διέθετε χώρο 5 τετραγωνικών. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, μόνο η περίοδος κράτησης στις φυλακές Λάρισας καλύπτεται από την εξάμηνη προθεσμία του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης.

44. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ωστόσο ότι κατά την παραμονή του στις φυλακές Λάρισας, ο προσφεύγων είχε παραμείνει πολυάριθμες φορές για σύντομο χρονικό διάστημα στις φυλακές Κορυδαλλού για τις ανάγκες της ποινικής διαδικασίας που εξελισσόταν στην Αθήνα. Ωστόσο, είναι σαφές ότι μόνο ορισμένα από τα εν λόγω διαστήματα παραμονής του καλύπτονται από την προαναφερόμενη εξάμηνη περίοδο: εκείνα από 14 έως

23 Σεπτεμβρίου 2010, από 3 έως 16 Δεκεμβρίου 2010, από 1^η έως 7 Απριλίου 2011 και από 29 Απριλίου έως 30 Μαΐου 2011.

45. Το Δικαστήριο θεωρεί, συνεπώς, ότι το τμήμα της αιτίας που αφορά τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές Λάρισας από τις 23 Ιουνίου 2009 και τα μετέπειτα προσωρινά διαστήματα παραμονής στις φυλακές Κορυδαλλού δεν είναι προδήλως αβάσιμο υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3 (α) της Σύμβασης και δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτό.

B. Επί της ουσίας

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

46. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι ο προσφεύγων δεν παραπονείται για ανεπάρκεια της ιατρικής περίθαλψης που παρείχαν οι αρχές αλλά υποστηρίζει ότι, λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας του, οι συνθήκες κράτησής του επιδεινώνουν την κατάσταση της υγείας του. Ωστόσο ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι ούτε αποδεδειγμένος ούτε βάσιμος. Ο προσφεύγων παρακολουθείτο τακτικά στο νοσοκομείο των φυλακών Λάρισας και λάμβανε φαρμακευτική αγωγή. Ομοίως, παρακολουθείτο από ειδικούς γιατρούς στα δημόσια νοσοκομεία της Λάρισας καθώς και σε τρία νοσοκομεία της Αθήνας. Από την αρχή της κράτησής του, είχε μεταφερθεί δεκατέσσερις συνολικά φορές σε νοσοκομεία της Αθήνας και εννέα φορές σε νοσοκομεία της Λάρισας, για ιατρική παρακολούθηση ή προκειμένου να υποβληθεί σε εξετάσεις. Είχε τύχει ιατρικής περίθαλψης ισοδύναμης με εκείνη που προσφέρεται σε κάθε Έλληνα πολίτη και από τον φάκελό του δεν προκύπτει ότι η κράτησή του είχε οποιαδήποτε αρνητική επίπτωση στην κατάσταση της υγείας του.

47. Περιγράφοντας τις εγκαταστάσεις και τις υπηρεσίες που έχουν σχεδιαστεί για τη διευκόλυνση της ζωής των κρατουμένων και τις οποίες διαθέτουν, κατ'αυτήν, οι φυλακές του Κορυδαλλού και της Λάρισας, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ειδικότερα, αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης, ότι το ιατρείο των φυλακών Κορυδαλλού λειτουργεί επί 24ωρης βάσης και ότι τρεις νοσοκόμοι έκαναν συνέχεια βάρδιες. Είκοσι γιατροί όλων των ειδικοτήτων δέχονταν

επισκέψεις εντός των φυλακών. Το ιατρείο των φυλακών Λάρισας απασχολούσε, κατ'αυτήν, έναν παθολόγο, έναν οδοντίατρο και οκτώ μόνιμους νοσοκόμους. Λειτουργούσε κι αυτό επί 24ωρης βάσης. Ο προσωπικός χώρος του προσφεύγοντος στις φυλακές Λάρισας ήταν 5 τετραγωνικά μέτρα. Το κατάστημα δεν προσέφερε χώρο ψυχαγωγίας αλλά σε κάθε κρατούμενο επιτρεπόταν να έχει τη δική του τηλεόραση και να ασκείται στο προαύλιο του κτηρίου όπου κρατείτο. Η υπηρεσία συντήρησης των φυλακών επιδιόρθωνε άμεσα τα σπασμένα τζάμια, τις διαρροές κλπ. και μία ιδιωτική εταιρία πραγματοποιούσε τακτικές απολυμάνσεις.

48. Ο προσφεύγων υπογραμμίζει καταρχήν ότι η απαρίθμηση των καταδικών του και των ποινών που του επιβλήθηκαν (οι οποίες κατά την άποψή του αναπαράγονται εσφαλμένα) στην οποία προέβη η Κυβέρνηση στις παρατηρήσεις της δεν είναι ουσιώδης σε μία υπόθεση που αφορά τις συνθήκες κράτησης. Θεωρεί αδιαμφισβήτητο ότι η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε κατά τα πέντε έτη της κράτησής του και υποστηρίζει ότι ο ισχυρισμός αυτός επιβεβαιώνεται εξάλλου από τις 26 μεταφορές του σε διάφορα νοσοκομεία και από το γεγονός ότι η ειδική επιτροπή πιστοποίησης αναπηρίας του γενικού νοσοκομείου Λάρισας του αναγνώρισε αναπηρία 70%. Αυτή η υποβάθμιση της κατάστασης της υγείας του οφείλεται επίσης σε διαγνωστικά λάθη των γιατρών της φυλακής καθώς και σε σφάλματα στην επιλογή των φαρμακευτικών αγωγών που του είχαν χορηγηθεί περιστασιακά.

49. Ο προσφεύγων χαρακτηρίζει τις φυλακές Λάρισας όπου κρατήθηκε ως «τόπο βασανιστηρίων» και «αποθήκη όπου ζουν ζώα και όχι άνθρωποι». Εκτιμά ότι, αντίθετα με τα όσα θεωρεί η Κυβέρνηση, ένας χώρος 5 τετραγωνικών μέτρων δεν είναι αρκετός για την αξιοπρεπή διαβίωση ενός κρατουμένου. Επισημαίνει ως προς τούτο ότι μοιράζεται τον θάλαμό του με εξήντα άλλους κρατουμένους, εκ των οποίων τουλάχιστον δέκα λαμβάνουν ψυχοτρόπες ουσίες δύο φορές την ημέρα, δύο είναι επιληπτικοί και ένας πάσχει από οξείες κρίσεις παράνοιας. Τέλος, οι θάλαμοι είναι γεμάτοι ποντίκια, κατσαρίδες και άλλα επιβλαβή ζώα.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Εφαρμοστέες αρχές

50. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι προκειμένου μία ποινή ή μεταχείριση να χαρακτηριστεί «απάνθρωπη» ή «εξευτελιστική», ο πόνος ή η ταπείνωση που προκαλεί στο θύμα πρέπει να υπερβαίνουν εκείνες που συνεπάγεται αναπόφευκτα μία συγκεκριμένη μορφή θεμιτής μεταχείρισης ή ποινής (*Jalloh κατά Γερμανίας* [GC], αριθ. 54810/00, § 68, CEDH 2006-IX).

51. Προκειμένου ειδικότερα για άτομα που έχουν στερηθεί της ελευθερίας τους, το άρθρο 3 επιβάλλει στο Κράτος τη θετική υποχρέωση να διασφαλίζει ότι κάθε κρατούμενος κρατείται υπό συνθήκες συμβατές με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ότι ο τρόπος εκτέλεσης του μέτρου δεν τον υποβάλλει σε αγωνία ή δοκιμασία της οποίας η ένταση υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο οδύνης που είναι σύμφυτο με την κράτηση και ότι, λαμβανομένων υπόψη των πρακτικής φύσεως απαιτήσεων της φυλάκισης, η υγεία και η ευεξία του κρατουμένου διασφαλίζονται επαρκώς, με την παροχή ιδίως της απαιτούμενης ιατρικής περίθαλψης (*Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 30210/96, § 94, CEDH 2000-XI, και *Rivière κατά Γαλλίας*, αριθ. 33834/03, § 62, 11 Ιουλίου 2006). Έτσι, η έλλειψη κατάλληλης ιατρικής περίθαλψης και, γενικότερα, η κράτηση ενός ασθενούς κάτω από ακατάλληλες συνθήκες, μπορούν καταρχήν να αποτελέσουν μεταχείριση αντιβαίνουσα προς το άρθρο 3 (βλέπε, για παράδειγμα, *Ilhan κατά Τουρκίας* [GC], αριθ. 22277/93, § 87, CEDH 2000-VII και *Gennadi Naoumenko κατά Ουκρανίας*, αριθ. 42023/98, § 112, 10 Φεβρουαρίου 2004).

52. Οι συνθήκες κράτησης ενός ασθενούς πρέπει να εγγυώνται την προστασία της υγείας του, λαμβανομένων υπόψη των συνηθισμένων και εύλογων συγκυριών της φυλάκισης. Αν και δεν μπορούμε να εξάγουμε γενική υποχρέωση αποφυλάκισης ή μεταφοράς του κρατουμένου σε πολιτικό νοσοκομείο, ακόμα και αν αυτός πάσχει από μία πάθηση ιδιαίτερα δύσκολη ως προς την αντιμετώπισή της (*Mouisel κατά Γαλλίας*, αριθ. 67263/01, § 40, CEDH 2002-IX), το άρθρο 3 της Σύμβασης επιβάλλει σε κάθε περίπτωση στο Κράτος να προστατεύει τη σωματική ακεραιότητα των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποκλείσει ότι, σε ιδιαίτερα σοβαρές συνθήκες, μπορεί να βρεθούμε

αντιμέτωποι με καταστάσεις στις οποίες η ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης απαιτεί τη λήψη μέτρων ανθρωπιστικής φύσεως (*Matencio κατά Γαλλίας*, αριθ. 58749/00, § 76, 15 Ιανουαρίου 2004, *Σακκόπουλος κατά Ελλάδας*, αριθ. 61828/00, § 38, 15 Ιανουαρίου 2004).

53. Η Σύμβαση δεν απαγορεύει τη φυλάκιση ατόμων προχωρημένης ηλικίας. Εν τούτοις, η μη παροχή της αναγκαίας ιατρικής περίθαλψης προς τους κρατούμενους μπορεί να αποτελέσει απάνθρωπη μεταχείριση και το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει την ευημερία των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους (προαναφερόμενη απόφαση *Kudla*). Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές, το Δικαστήριο έχει ήδη συμπεράνει ότι η παρατεινόμενη κράτηση προσώπου προχωρημένης ηλικίας, και δη ασθενούς, μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του άρθρου 3 (*Paron κατά Γαλλίας (αριθ.1)* (déc.), αριθ. 64666/01, CEDH 2001-VI, *Sawoniuk κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (déc.), αριθ. 63716/00, CEDH 2001-VI, και *Priebke κατά Ιταλίας* (déc.), αριθ. 48799/99, 5 Απριλίου 2001). Δεδομένου τούτου, προκειμένου να εξετάσει τη συμβατότητα της διατήρησης της κράτησης ενός προσφεύγοντος με μία ανησυχητική κατάσταση υγείας, το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη τρία κυρίως στοιχεία, ήτοι: (α) την κατάσταση του κρατουμένου, (β) την ποιότητα της παρεχόμενης περίθαλψης και (γ) τον πρόσφορο χαρακτήρα της διατήρησης της κράτησης δεδομένης της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερομένου (*Farbtuhs κατά Λεττονίας*, αριθ. 4672/02, § 53, 2 Δεκεμβρίου 2004, προαναφερόμενη απόφαση *Σακκόπουλος*, § 39, *Enea κατά Ιταλίας* [GC], αριθ. 74912/01, § 59, 17 Σεπτεμβρίου 2009, *Arutyunyan κατά Ρωσίας*, αριθ. 48977/09, 10 Ιανουαρίου 2012, *Sakhvadze κατά Ρωσίας*, αριθ. 15492/09, 10 Ιανουαρίου 2012 και *Vladimir Vasilyev κατά Ρωσίας*, αριθ. 28370/05, 10 Ιανουαρίου 2012).

54. Το Δικαστήριο έχει ήδη χρειαστεί πολυάριθμες φορές να αποφανθεί επί περιπτώσεων παρόμοιων όσον αφορά την ηλικία με αυτή του προσφεύγοντος, με την πρώτη εξ αυτών να είναι η προαναφερόμενη υπόθεση *Paron (αριθ.1)*. Προέβη τότε σε μία συνολική εκτίμηση των συναφών πραγματικών περιστατικών στη βάση των αποδείξεων που προσκομίσθηκαν ενώπιόν του, προκειμένου να διαπιστώσει αν η κατάσταση

της υγείας του προσφεύγοντος ή η εικαζόμενη αγωνία άγγιζαν έναν επαρκή βαθμό σοβαρότητας ώστε να υπάρχει παραβίαση του άρθρου 3.

55. Στην υπόθεση *Paron*, κήρυξε απαράδεκτη την αιτίαση την ελκόμενη από το άρθρο 3 για τον λόγο ότι ο προσφεύγων ετύγχανε παρακολούθησης και ιατρικής περίθαλψης επί τακτικής βάσεως και ότι οι εθνικές αρχές είχαν λάβει υπόψη στο μέτρο του δυνατού την κατάσταση της υγείας του και την ηλικία του (βλέπε, *mutatis mutandis*, προαναφερόμενες αποφάσεις *Sawoniuk*, *Priebke* και *Farbtuhs*). Στις αποφάσεις *Gelfmann κατά Γαλλίας* (αριθ. 25875/03, § 59, 14 Δεκεμβρίου 2004) και προαναφερόμενη απόφαση *Matencio* (§ 84), διαπίστωσε μη παραβίαση του άρθρου εν λόγω άρθρου: επεσήμανε ιδίως, αντίστοιχα, ότι ο προσφεύγων δεν παραπονείται για τις υλικές συνθήκες της κράτησής του και ότι οι αρχές είχαν λάβει υπόψη την κατάσταση της υγείας του, ή ότι ο προσφεύγων αποτελούσε αντικείμενο ιατρικής παρακολούθησης σε πολιτικό νοσοκομείο και του είχε παραχωρηθεί ατομικό κελί. Κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα στην απόφαση *Prencipe κατά Μονακό* (αριθ. 43376/06, 16 Ιουλίου 2009). Πρέπει ωστόσο να διευκρινισθεί ότι σε αυτές τις τρεις τελευταίες υποθέσεις, οι προσφεύγοντες έπασχαν και εκείνοι από σοβαρές παθήσεις και ήταν ηλικίας σαράντα, πενήντα και εξήντα ετών αντίστοιχα.

β) Εφαρμογή των αρχών στην προκειμένη υπόθεση

56. Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι η περίπτωση του προσφεύγοντος δεν εμπίπτει σε καμία από τις ευεργετικές διατάξεις του άρθρου 110^A του ποινικού κώδικα, οι οποίες προβλέπουν την υπό όρους απόλυση κρατουμένων με σοβαρά προβλήματα υγείας.

57. Το Δικαστήριο παρατηρεί, ωστόσο, ότι ο προσφεύγων, ηλικίας ογδόντα δύο ετών σήμερα, πάσχει από διαβήτη ο οποίος αντιμετωπίζεται με ινσουλίνη, από στεφανιαίες διαταραχές, οισοφαγίτιδα με παλινδρόμηση γαστρικών υγρών, υπερλιπιδαιμία, αρτηριακή πίεση και σιδηροπενική αναιμία, αλλά όχι από κάποια σωματική αναπηρία που θα επηρέαζε σημαντικά και για μεγάλο χρονικό διάστημα τις αισθητήριες και κινητικές ικανότητές του (βλέπε, *a contrario*, *Ξηρός κατά Ελλάδας*, αριθ. 1033/07, § 91, 9 Σεπτεμβρίου 2010).

58. Το Δικαστήριο διαπιστώνει, ωστόσο, ότι από την αρχή της φυλάκισής του, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου που δεν καλύπτει η εξαμηνιαία προθεσμία, οι σωφρονιστικές αρχές παρακολουθούσαν επί τακτικής βάσεως την κατάσταση της υγείας του προσφεύγοντος και λάμβαναν τα κατάλληλα μέτρα. Πράγματι, ο προσφεύγων νοσηλεύθηκε πολυάριθμες φορές στο ιατρείο των φυλακών ή σε δημόσια νοσοκομεία (πιο πάνω παράγραφος 23). Επιπλέον, ο προσφεύγων δεν προβάλλει καμία συγκεκριμένη αιτίαση αναφορικά με τις σύντομες περιόδους κατά τη διάρκεια των οποίων παρέμεινε στις φυλακές Κορυδαλλού για τις ανάγκες της διαδικασίας.

59. Επιπλέον, στις φυλακές Λάρισας, ο προσφεύγων διαθέτει προσωπικό χώρο 5 τετραγωνικών μέτρων. Σύμφωνα με τα πρότυπα της CPT, ο χώρος αυτός είναι ικανοποιητικός. Ως προς τούτο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι ο προσωπικός χώρος που δίδεται σε κάθε κρατούμενο πρέπει να αξιολογείται και σε συνάρτηση με την ελευθερία την οποία αυτός διαθέτει μέσα στην ημέρα εντός του εσωτερικού της φυλακής (*Nurmagomedov κατά Ρωσίας* (déc.), αριθ. 30138/02, 16 Σεπτεμβρίου 2004). Ωστόσο, ο προσφεύγων δεν υποστηρίζει ότι δεν είχε τη δυνατότητα να βγαίνει μόνος του από το κελί του (*a contrario, Vincent κατά Γαλλίας*, αριθ. 6253/03, § 103, 24 Οκτωβρίου 2006).

60. Ο γιατρός των φυλακών περιγράφει, επιπλέον, την κατάσταση της υγείας του προσφεύγοντος ως «καλή». Αυτή η κατάσταση μπορεί βέβαια να επιδεινωθεί ανά πάσα στιγμή λόγω της ηλικίας του, αλλά τίποτε δεν επιτρέπει να υποστηριχθεί ότι η κατάσταση θα ήταν διαφορετική αν ο προσφεύγων ήταν ελεύθερος. Επιπλέον, ακόμα κι αν η Κυβέρνηση δεν προβάλλει ένσταση περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων ως προς τούτο, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων περιορίστηκε στο να ζητήσει την αναστολή της εκτέλεσης της ποινής του και δεν απευθύνθηκε στις σωφρονιστικές αρχές, και ειδικότερα στον εισαγγελέα-επόπτη της φυλακής ή στον αναπληρωτή του, προκειμένου να παραπονεθεί ιδίως για τις συνθήκες κράτησής του (άρθρο 6 του νόμου αριθ. 2776/1999 και προεδρικό διάταγμα αριθ. 58819/2003) ούτε στον εισαγγελέα τον υπεύθυνο για την εκτέλεση των ποινών και την εφαρμογή των μέτρων ασφάλειας ο οποίος, επιπλέον, θεωρείται ότι επισκέπτεται τη φυλακή

τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα (άρθρο 572 του κώδικα ποινικής δικονομίας).

61. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δεν μπορεί να συμπεράνει ότι ο προσφεύγων δεν έτυχε επαρκούς ιατρικής περίθαλψης, ότι η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε πέραν της φυσιολογικής εξέλιξης των παθήσεών του ή ότι υπέφερε υπέρμετρα λόγω της ανεπαρκούς ιατρικής βοήθειας (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Grishin κατά Ρωσίας*, αριθ. 30983/02, § 78, 15 Νοεμβρίου 2007, *Bordikov κατά Ρωσίας*, αριθ. 921/03, §§ 70-71, 8 Οκτωβρίου 2009 και *Chaykovskiy κατά Ρωσίας*, αριθ. 2295/06, § 57, 15 Οκτωβρίου 2009). Εξάλλου, ο ίδιος ο προσφεύγων δεν προβάλλει κανένα επιχείρημα ή στοιχείο για να υποστηρίξει ή αποδείξει ότι η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε λόγω της κράτησής του και όχι λόγω της ηλικίας του ή της εξέλιξης των παθήσεών του.

62. Το Δικαστήριο σημειώνει επιπλέον ότι το άρθρο 56 του ποινικού κώδικα, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 23 Δεκεμβρίου 2010 και προβλέπει τη δυνατότητα αποφυλάκισης ενός καταδίκου με μόνο λόγο την υπέρβαση του εβδομηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του, δεν μπορεί να εφαρμοστεί παρά μόνο εφόσον ο ενδιαφερόμενος έχει καταδικασθεί σε ποινή φυλάκισης. Ο προσφεύγων, ο οποίος καταδικάσθηκε σε ποινή κάθειρξης, δεν μπορεί ως εκ τούτου να επωφεληθεί αυτής της διάταξης. Ωστόσο, ο περιορισμός της δυνατότητας αποφυλάκισης σε συνάρτηση με τη φύση και τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας αξιόποινης πράξης δεν είναι παράλογος κατά την άποψη του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο επισημαίνει, επιπλέον, ότι η δυνατότητα αυτή την οποία προβλέπει το άρθρο 56 δεν είναι αυτόματη. Πράγματι, η παράταση της κράτησης εντός ενός σωφρονιστικού καταστήματος μπορεί να μοιάζει αναγκαία προκειμένου να εμποδισθεί ο ενδιαφερόμενος να διαπράξει και άλλα αδικήματα παρόμοιας σοβαρότητας.

63. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο προσφεύγων, ενώ ήταν εβδομήντα εννέα ετών, καταδικάσθηκε το 2009 σε ποινή ισόβιας κάθειρξης, ιδίως για πλαστογραφία και χρήση πλαστού σε βάρος του Δημοσίου κατ'εξακολούθηση, κατ'επάγγελμα και κατά συνήθεια και απάτη κατ'εξακολούθηση ενώπιον του δικαστηρίου. Το τμήμα αναστολών του εφετείου απέρριψε δύο φορές, στις 15 Μαρτίου και 18 Οκτωβρίου 2010, την αίτηση αναστολής εκτέλεσης της ποινής του προσφεύγοντος, για

λόγους που δε θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν αυθαίρετοι, ήτοι για τον λόγο ότι δε συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του άρθρου 497 § 7 του κώδικα ποινικής δικονομίας, διότι ο προσφεύγων ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνος και υφίσταντο βάσιμοι φόβοι ότι θα διέπραττε νέες αξιόποινες πράξεις. Επιπλέον, το τμήμα αναστολών του εφετείου έλαβε δεόντως υπόψη, στην προκειμένη υπόθεση, το σύνολο των στοιχείων που αφορούσαν την υγεία του προσφεύγοντος (πιο πάνω παράγραφοι 13 και 16).

64. Υπό αυτές τις συνθήκες και αφού προέβη σε μία σφαιρική εκτίμηση των συναφών πραγματικών στοιχείων στη βάση των αποδείξεων που προσκομίσθηκαν ενώπιόν του, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν αποδείχθηκε ότι η διατήρηση της κράτησης του προσφεύγοντος στις φυλακές της Λάρισας, διακοπτόμενη από μεταφορές σύντομης διάρκειας στις φυλακές Κορυδαλλού για τις ανάγκες της δικαστικής διαδικασίας, συνιστά «εξευτελιστική» μεταχείριση υπό την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης. Συνεπώς, δεν υπήρξε παραβίαση αυτής της διάταξης.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος στις φυλακές Λάρισας από τις 23 Ιουνίου 2009 και κατά τα τέσσερα διαστήματα παραμονής του στις φυλακές Κορυδαλλού κατόπιν αυτής της ημερομηνίας.

2. *Αποφαίνεται* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 25 Σεπτεμβρίου 2012, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

Søren Nielsen
Γραμματέας

Nina Vajić
Πρόεδρος